

միջոցներ վարքի, հիշ պիտի վեճն ինչ
էլտէն չըգարթմայա, եւս փօթմա վե
սպըր թարիգլէ օլ թարաֆա կէտն
տէրիպ, քէնտիսինի մահնուպ իթմէ
յէ ըաղի վէ գանի օլմայըղ: Թօ
գատտան պուրայա կէլմէք կիւճ պիւր
շէյ տէյիլ, պիղ պուրատայըղ եօլ վէ
սպըր մասրաֆլարընը վէ թէնսիպ
կէօրտիլիւ իւճրէթի տախի թէմամի
իլէ էտայա միւնթաղըր վէ միւթմա
հիւտուղ: Հէմէն պուրուրուտ կէլսին
հէր հանկը մահքէմէ հուգուրուտա
իսթէր իսէ, վէլէվ Մօնսինէօր Հասուն,
Բլիւիմ, վէ Ֆրանքլինս տէ մուվա
ճէնսինտէ օլսա, մուհաքէմէյէ հա
ղըրըղ, էյէր իսպաթ իտէմէտիք ի
սէ, հէր վէճն իլէ թաղմինաթ վէ միւ
ճաղաթըր խօշնուտիլէթլէ գապուլթիւ
մէյէ հաղըրըղ, եօղ էյէր քէնտիսի
նին տախի իսքեաթ օլմայըղ իլէ, ին
քեար իթտիլինի ալէնէն վէ ըէսմէն
իսպաթ իթտիլ իսէ, պու երեղտէն
քէնտիլնէ իսպաթ իտէն մահնուպի
յէթմէն վէ եալանճըրըղ իրթիքեաթ
իթմէք ըէգալթիլնտէն մատա, ֆաղ
լա պիւր շէյ տէ մաթլուպ վէ իտտա
իթմէյիլ:

Էյէր եաղտըղընը ունութմուշ ի
սէ, տէֆա պուրատա այնէն թապ ու
նէշըր իտէրիլ:

Սուրէթի մէքթիւպ

1869 Փետ. 'ի Մեղ իտինէ .

Գերապատիւ Տէր վարդապետ .

Ընդ գաղտնութեամբ խորհրդոյ
ինքըրեաց յինէն Ս . Կաթող իկոսն (Հա
սուն) զիմ կարծիս վասն 24—25 յօդ
ուածոց եպիսկոպոսական բանակ
ցութեանց (1) եղեղց 'ի Հռովմ' 1867
ընթերցեալ 'ի ստորեւ գիւմ գաւ Ս . Կա
թող իկոսն ուղղեալ գաղտնաբանին
(2) կարէք տեղեկանալ ըստ ամենայ
նի: Միայն աղաչեմ ընդ. « գաղտնու
թեամբ ունել գիւմըթս, ապա թէ
ոչ մատնիլ լինիք տառապելոյս » յայս
քան զի իշտս, և « կարօտելոյս աւուրն
պարէնի քահանայիցս և Սուրբերու
թեանցս »: Ուստի նոցա միայն կա
րէս ցուցանել յորոց անն ունիս բար
ւոյ իմիք և ծածոկ խորհրդապահու
թեան: Եթէ վասն թղթոյս յարիցէ
խռովութիւն ինչ, ոչ եղէց ընդ ձեզ
. . . վկայ լիցի ինքն Ստուած, զո
րոյ զփառս միայն խնդրեմ:

Ղ. Լուսնդ Վ . Խոսիտուրի
Արքեպիսկոպոս Մեղիտիոյ:

Իլթէ շու մէքթիւպէ պիւր ե
պիսկոպոս օլաճաղ զաթ եւթմիլէ նա
ֆաղապը վէ զիլի իտարէսինտէ պու
լունան մէմէքէթ վէ բահիլթիլն աղ
ճէճէ մուղայիգասը իլին Հասուն է
ֆէնտիլէ էսիւր մագամընտա թէսլ իմ
վէ մէճպուր օլտուրուտ վէ պինայէն

(1) Եւ « եպիսկոպոսական բանակ
ցութիւնը » տէնիլէն էլրազտա միլլէթ ա
լէյիլտէ խայր շէյէր պուլտուտուրու
տան պուլտու տախի թաղըր իլէ զաղէ
թամըրտա եաղտնա տէրճ իթմէյի վատ
իտէրիլ, չիւնքի պու կիւնէրտէ պու
թարիթթըր միւհիմիլն տախի պիւր սիւ
րէթի էլլիմիլէ կէլմիլ տիւ:

(2) Ոլ զէման շու մէքթիւպ իլէ պէ
րապէր Հասուն կէտնտըրտիլ մէքթիւ
պիւն տէ սիւրէթիլն այնէն զաղէթամըրտա
տէրճ իտէճէյիլ, քի օլտուրուտա էյիտէն
իսքեաթ օլտուրա քի Գ . Ղ. Լուսնդ բիւ
գուպուտն չիտիլքի հալտէ ինքեար իթմէ
սի եալան տըր, վէ էյէր Հասուն եաղ
տըր մահրէմանէ մէքթիւպիւն քօքեաթը
նը քէնտիլն պաղապընա եաղըղ կէտնտը
մէք իսէ, քիմ պու կիպի պիւր մէքթիւպիւ
տուլուպ Հասունտան ալապիլըր:

այլէյի սէրպէսիլթիլնի զայպ իթ
միլ օլտուրուտա ճէնսալի Հաղըրն իս
մինէ եէմին իտէրէք, իղըրա իտէ
յօր: Մէճմուտն տէտիլ տէ իլթէ
պուլտան զիլտա տէ պիւր շէյ տէյիլ ի
տի, վէ հալա տէ տէյիլ տիւ: Եիմ
տի պուլտուն նէրէսինի ինքեար իթ
մէլի տիւ, եւ տա իտէպիլըր մէր
գուլ բիւգուպու: Իլ պու մէքթիւպիւ
եաղտըր զաթ տախի թամ իքի սէնէ
մատաէյի կիլլի թուլթուպ, հիշ պիւր
քիմանէյէ իթմէտի, թա քի բիւ
գուպուտն միւնայիլէյի կէլէն սէնէ
Բօմատան ալտէթիլտէ, Տէրաատէ
թէ կէլիլ, միլլէթ այլէյիլտէ սաշ
մա սալիսն սէյլէտիլթիլնի իլթմէ
տի իսէ: Հաթթա պու կիպի շէյէր
տէն սաղընմասը իլին քէնտիլնէ լի
սանէն, վէ զաղէթէ մարիթիլթիլ
թաճըրիլէն չէնա տէֆա իլթմայաթ տա
վուգու պուլտու, քէնտիլն իսէ հի
ճապ իթմէյիլէք էօթէրինէ պէրիքի
նէ հերետիկա վէ հերձուածող տէմէք
տէն տուր օլմայըղ, նախհաթ գա
պուլ իթմէտիլնտէն, էն սօղըր հա
ղըրէթի հալին զահիլ օլմայըղ մէճ
պուրիլթիլ հաղըր իթտիլտի: Պու հալ
տէ հիշ պիւր տէյիլէյի, վէ քիմանէյի
իթմայ իթմէյէ հաղըր օլմայըղաղը
պէտիլի տիւ, զանն իտէրիլ: Պու
երեղտէն թէրէթիլթիլտէ միւթթէ
հիլիլ, սալթ թօղատա լիսանէն
պիւր ինքեար սիւրէթիլ իլէ փալանա
մաղ: Մէճմուտ թէրիլթիլնէ միւն
թաղըր վէ եաղտըրըրընը հէր
վէճն իլէ իսպաթընա գատըր տըր:
Մուլաճէհէ վէ մուհաքէմէտէն գալան
իսէ, ճիհանէյիտէ միւթթէհիլ տիւ
վէստէլաւ:

Սէտա նամ մահուտ վարադրա
րէտէ եւթմիլէ տէրճ օլտուն պահա
լարն հէր պիւր պաղապընա շայեանը
իսթիհէզա վէ իսթիլըրապ իտէ տէ
պու քէրէք « տարելք բանական փի
լիտիլայութեան » նամը իլէ նէշըր իլ
լէտիլ պիւր իլան մալլինտէ տախի
տէրքեար օլան ճէհալթիլթիլ պիւր
գաթ տահա թատիլ վէ թէքթիլ
իլթմիլ տիւ, շէյլէ քի, քէնտի վա
սթմայըր թապ ու նէշըր օլան քի
թապը մէքըրա միւնէլթիլնի մէտ
ու սէնա իթմէքլիլէ պաղապ հաղը
լը վէսիլթիլ պուլտու եաղտըրիլ
իլէն, պիլլէյիլ քի նէ՝ էքթիլթիլ
մէպիլ եալընը շու աղայիլ թապի
րաթլա իթթիլիլ իտէր, տէյիլէք
« Գերապատիւ հիշ ինսիլն շատաղ
ված վարդապետութիւնը ամէն
քննադատութիւն 'ի վեր կրնան դառ
ուիլ, որովհետեւ նախ ինքն իւր ուս
մունքն 'ի Հռովմ' կատարած, և հոն
վարդապետ յԱստուածաբանութեան
հանդիսացած է » և այլն:

Իլմի մանթըղ հօճալըր իտտա
սթեա պուլտուտա, իլթիլ պիւրտէ
պու պապտէ թահիլ ի տէր իթմէք
լիլէ այլմի թէյիլիլ իտէն Սէտա
գաթ լիլնէ, տէմէք օլտըր քի, պիւր
ատալիլն էրպաղըր մալ իլմաթման օլ
մասընը պաղըրմա սէպէպ ու իսպա
թըր պաղապ պիւր շէյ օլմայըղ, իլ
լա Բօմատա թահիլ իլմ իթմէք գա
ղիլէսի « որովհետեւ նախ ինքն իւր
ուսմունքն 'ի Հռովմ' կատարած է »:
Պու հալտէ, Բօմատա թահիլ իլմ
իթմէյիլթիլն իլմի մանթըղտան պի
պէհրէ օլտուրա նէթիլթիլ թապիլի
վէ մէհաղըր օլտուպ, պու կիպի պիւր
իլթիլթիլ եալընը Բօմա մէլգիլնէ
միւնհասըր վէ մալսուտ սալըրաղ,
իտարիլնտէ հէր կէտնա թահիլ իլմ
իլէ մարիթ պուլտուն պուլտուն էհիլ
մալ իլմաթ վէ մէարիլթիլ պուլթիլ
ճէհալթիլտէ պուլտունայիլ լաղըր:

կէլիլ: Վէ՝ պու մէպտէ վէ էսա
իսէ, հանկը իլմի մանթըղ գալիտէ
սինէ միւնթէնտ տիւր, պիղ պիլմէ
յիլ: Էյէր քի, Բօմատա թահիլ ի
լմ իթմէք, սահիլէն քէսպի մալ իւ
մաթ իթմէքլիլէ մուլթաղ վէ միւ
ճէրէտ պիւր շարթ իսէ, տէմէք օլտըր
քի տիւնեանը հէր թարաֆընտա
պուլտուն պուլտուն ալ իմ ֆէյլթաթ
լար, վէ էրպաղըր մալ իլմաթման ճահիլ
վէ թարիլթիլ իլմիլթիլտէն պի պէհրէ
տիլթիլ, սալթ պուլտուն իլին քի,
Բօմատա թահիլ իլմ իթմէյիլթիլ
« որովհետեւ նախ իրենց ուսմունքն
'ի Հռովմ' կատարած չէն »: Էյիլթիլ
գէմանտէ Բօմանըն տէյիլ երեղ ինիւ
կէօրմէյէն, հաթթա իսմիլն պիլէ
իլթիլթիլտէն պուլտուն ալ իմ ֆէյլթաթ
լար, վէ Պաղտոն, Արիստոտէլ, Սոկ
րատ, վէ սալըր հէր ճիս ու գալթ
վէ մէհաղըր պուլտուն իլլէմայըր,
վէ իրիսթիլթիլթիլ պուլտուն իլլէ
հուրիլտէն պու անէ կէլիննէյէ
տէք, ճիհանըն հէր թարաֆընտա
վէ պա խուտու Շարդտա չէօհրէթ
քէսպ իտէն, վէ Բօմալըրա տախի
տէրս վիլէն Ս . Բարսեղ, Գրիգոր
Աստուածաբան, Ոսկերբան, Ս . Օ
ղտտիլտա, Որդիլնա, Ս . Կիւրեղ
Ս . Աթանաս, Ս . Գրիգոր լուսաւո
րիլ, Ս . Սահակ, Մեարոպ, Խորենա
ցի, վէ սոն ասրըրըրտա Ֆինիլն,
Պուլէ, Մասիլյոն, Ֆիլթիլ վէ Տօ
լինիլ կիպի, վէ էմալթիլ օլան սալըր
հիսապըր ալ իլթիլ վէ Աստուածա
բանըր Մարգարէյիլ, Առաքեալ
լար, վէ Աւետարանիլթիլ վէ պէրա
պիւր պիւր թարաֆա պաղապարա, իլ
պու ասրըրըրտա եալընը պիլթիլ
միլլէթիլթիլ տէրուլնտէ լուսնուայի
գուհուր օլան իլլէմայըր, Բօմատա
թահիլ իլմ իթմէքլիլ կիպի ֆալթ
իտէնիլ իլէ լուպար իտէլիլ: Պու
լարա զըլտաէն Գօլթիլթիլ նէրտէ
գալըր: Սէտա իլպու ասրըրըր վէ
վահի իտտապըր, վէ թէքթիլթիլ
տէն նէշէթ իտէն լաղըրթիլթիլ վէ
չիւրիւք թապիլթիլ իլէ նէ՝ տէմէք
վէ աղտիլթիլ իսթիլ, իլլա եալը
նըղ շուտու քի, Գօլթիլթիլ Բօմատա
թահիլ իլմ իթմէքլիլտէն, « ո
րովհետեւ իրենց ուսմունքն 'ի Հռովմ'
կատարած են, և հոն վարդապետ
յԱստուածաբանութեան հանդիսա
ցած և այլն » եալընը օնըր միլլէթ
իլլիլտէ իլլէմա վէ Աստուածաբան
սալըրըրա: Պաղապար իսէ, եանի
վէնտիլ վէ վիլնա Միլիթարեան
լար, Զմարըրըր, վէ սալիլ միլլէթ
լուհապըր թաղըր իլլէ ճահիլ վէ իլ
տէն պի պէհրէ տիլթիլ: « որովհետեւ
իրենց ուսմունքն 'ի Հռովմ' կատարած
չեն և հոն վարդապետ յԱստուա
ծաբանութեան չեն հանդիսացած »:
Իլթէ թապիլթիլթիլ թապիլ նէթիլ
ճէսի շու տէյիլ մի տիւ: Պաղաթ
նիլին Աստուածաբան շու տէրէճէտէ
ֆապ ու գէմ իտէյիլտէն տէյիլ,
Սէտապ սօրուրա, նէ՝ տէյիլթիլթիլ
աճապա: Հօղտէ ֆաղ իտէլիլ քի,
էրպաղըր մալ իլմաթման օլապիլթիլ
իլին, Բօմատա թահիլ իլմ իթմէք
պիւր միւլթաղայի գալիտէ օլտուն,
պու հալտէ Ս . Պետրուս թա գուր
պիլտէ իլթեան վէ իլլիլթիլ Բօմա
նըն էն մէշուր տարիլ ֆինիլթիլթիլ
տէ իլմալ վէ թահիլ իտէն Աստու
եանըր նիլին միւնթէնտա տաթ օլտուն
մալ տըրըր, նիլին պուլտար իլլէ
մա վէ Աստուածաբան սալըրըրա,
մատէք քի « իրենց ուսմունքն նախ
'ի Հռովմ' կատարած, և շատերը ի
րենց մեղէն հոն վարդապետ յԱստուա
ծաբանութեան հանդիսացած են »:
Աճապա Բօմանըն շու իտտա ու

լուսնան իլմ ու մանթըղ վէ Աստուա
ծաբանութիւն թահիլ ի հալապըր եա
լընըղ շու Գօլթիլ ի տէնիլթիլ սըրթա
միլ թէյիլ իտէյիլ, վէ պաղապարը
պու լաթիլ վէ մէտուտ վէ միւպարէք
մէվիլ ու հալապան ալա պիւր շէյ
իսթիլթիլ իտէմէյիլթիլ, վէ նէ՝ հիլթիլթիլ
տիւր, շու հալտէ մէսթուր օլան էսրա
էյիլ իսէ, Սէտա գաթ լիլնէ կիտէրէք
եւ օտուր քի Գօլթիլ իլլէ տախի ալ իմ
վէ Աստուածաբան օլմայըղ լար, « ի
րենց ուսմունքն 'ի Հռովմ' կատարած
ըլլալով ալ » վէ պու հալտէ իլթիլ
պիւրտէ էյիլթիլթիլ վահի տիւր, եւ
օտուր քի Աստուածաբան տախի հէմ
ալ իմ, հէմ իլմի մանթըղ սահիլթիլ,
վէ հէմ բէք ալա Աստուածաբան տըր
լար, չիւնքի պուլտար տախի այնի օ
Բօմատա « իրենց ուսմունքն նախ կա
տարած, և հոն վարդապետ յԱստ
ուածաբանութեան հանդիսացած են »
օ տա տէյիլ Գօլթիլթիլ կիպի թէք
թիւք, իլլա թաղըր իլլէ, եալտա
Սէտա թապիլթիլթիլ « գաթա գա
թաւ » սուրէթիլտէ: Եւ իլլէ շըր
զըն եւ հէր իլլէ ճիհանի սահիլ օլ
մալ, եալտա հիշ պիլթիլ, չիւնքի
իլմի մանթըղ գալիտէսիննէ « ի նը
մանեաց նոյն է բան »: Պուլտա սալըր
իթմէքլիլ պիլ Սէտանըն իլմի ման
թըղընա հալալթիլ իտէրէք, եալընը
շուտու իլթիլ իտէրիլթիլ, նապիլթիլ
Սէտա երթըրըր տէքթիլթիլտէն, է
յօրա էքթեարը Հասուն, Պաղապան,
Հօղտա, Մաղաքեան պիւրապիլթիլ,
Բօմապան Սարկաւաղըր, Աճեան վար
դապետի, Սթաթէյիլթիլ Տէլիլթիլ
բաղըր, գահարանն Առաքելի վէ
սալըր էմալթիլթիլ, միլլէթիլ սալըր
ալ իմ թէհապիլթիլ զըլտաէն, եինէ միւ
լթիլ ալ իմ վէ Աստուածաբան մա
գամընտա տարըր փիլիսոփայութեան
աշխատիլթիլ երթուրտիլ իսէ, « ո
րովհետեւ իրենց ուսմունքն նախ 'ի
Հռովմ' կատարած են, և հոն վար
դապետ յԱստուածաբանութեան հան
դիսացած են, » տիլթիլթիլ, քիմանէ պու
կիպի տէսիլթիլթիլ կէլիլ, վէ նէ տա
խի պէյիլ եալալթիլ գալըրըր:

Պուլտա էյիլթիլ պիլթիլ, օլ վէճն ի
լէ մուպահասա վէ մուսմէյիլ կի
րիլթիլ, էյէր հէր պար լիլթիլ օլմա
իսթիլթիլ իսէ:

Պահարըրըն իլթիլթիլտէն էլ վէլ
շուտու տախի պէյիլ իտէլիլ քի,
հայտէ պիլ ֆարըղ, Սէտանըն տէտի
լիլնէ թէսլ իմ օլտու, պիլ իտալի
թապիլթիլ իթմէք, քի իլմի մանթըղ
վէ Աստուածաբանութեան թահիլ ի
Բօմայա միւնհասըր տըր, պու հալտէ
Հալաճեան Արդուլն բիւգուպուտ
նու, իտալիլթիլ իտալիլթիլ բիւգու
պուտնու, թիլթիլթիլ Պուլտա բիւ
գուպուտնու, կիւրեղեան Տրապիլթիլ
բիւգուպուտնու վէ սալըր թարաֆըր
տա պուլտուն վէ « իրենց ուսմուն
քն 'ի Հռովմ' նախ չկատարած և հոն
վարդապետ յԱստուածաբանութեան
չհանդիսացած » էքթիլթիլթիլ հանկը
գալըրա գօյմալըրըր, վէ հաղըր
ըրնտա նէ՝ ըյ ու գարար վէրմէլ
յիլ, ալ իմ մի, ճահիլ մի: Ալ իմ վէ
աստուածաբան տէսէք, Սէտանըն իլ
մի մանթըղընա մուլթաղըր կէլլէյիլ
ճահիլ վէ աճաղ տէմէք լաղըր վէ
լար չիւնքի « որովհետեւ իրենց ուս
մունքն ի Հռովմ' կատարած չեն և
եօղ մուղայիլթիլ տէսէք, պու հալ
տէ, նիլին եալալթիլ օլմուլար, վէ
նիլին միլլէթիլ իտարէյիլ ուսմու
րու լուհանիլթիլ կիպի նաղիլ վէ
միլթիլթիլ մէմուրիլթիլթիլ տէր էօհա
թիլթիլթիլ սիւվալըր վարիլթիլ իտալթիլ
օլտըր: Պու միւլթիլթիլ տախի հալ

